

(Ре)Конструкција на минатото

Културна политика на сеќавањето на југословенското минато во Македонија

Ана Поп Стефанија

*Оној кој го контролира минатото, ја контролира иднината.
Оној кој ја контролира сегашноста, го контролира минатото.*

Џорџ Орвел

Личните сеќавања не се само интимните настани, оние кои ги знаеме само ние, самите, тивко закопани во душата. Личните сеќавања и личното минато е изградено и од оние мали улички кои сме ги поминувале секој ден, каде првпат нè бакнале, плоштадот на кој сме ја поминале најубавата Нова година, споменикот каде што се чекавме со другарките. Личното минато и сеќавање е дел од поголемо сеќавање, она историско сеќавање за колективно проживеаните настани, минато и историја. Колективната меморија е неизоставен дел од личната меморија. Насекаде околу нас има траги од историјата – во спомениците кои ги красат градовите, во имињата на улиците, во музеите, во образованието. „Личниот идентитет е нужно вкоренет во изминатото искуство, во семејната историја и во „историското искуство“ на поголемите колективитети, како нацијата.¹ Индивидуалното чувство за сопствено минато се појавува спонтано, но историското знаење мора да се создаде. „Општеството има минато што се протега многу подалеку од животите на опфатените индивидуи во кој било конкретен период [...] Оние елементи што наоѓаат место во нив, претставуваат избор од оние вистини за кои било оценето дека заслужуваат да бидат напишани.“²

Како Македонија го живее своето југословенско минато? Какви се тие сеќавања и дали се негуваат или потиснуваат? Овој есеј ќе се обиде да даде одговор на прашањето што се случува со југословенското минато 20 години по распадот на заедничката држава во Македонија. До пред 20 години Македонија споделуваше заедничка држава со уште 5 народи, народности и останати јужнословенски и не-словенски припадности и култури, кои живееја во 6 републики. Македонија беше дел од заедница на народи

¹ Џордан, Глен; Ведон, Крис (1999): Културна политика. Класа, род, раса и постмодерниот свет. Скопје: Темплум.

² Џон Тош, цитирано кај ibid., стр.76.

кои имаат заедничко минато, култура, наднационален идентитет. СФР Југославија беше (историски) факт кој постоеше 50 години. Луѓето се раѓаа, живеаа, се заљубуваа, раѓаа деца, умираа во Југославија. Дваесет години по распадот на југословенската федерација, какви се сеќавањата за тоа минато, каква е Историјата? Какви се колективните сеќавања и личните мемории?

Она што се случува во Македонија последните неколку години, поточно по доаѓањето на власт на (конзервативната, демохристијанска) ВМРО-ДПМНЕ (Внатрешна Македонска Револуционерна Организација-Демократска Партија за Македонско Национално Единство) во 2006 година, чија политичка програма се спроведува под слоганот „Преродба во 100 чекори“, може да се толкува како пресврт („преродба“) во националната културна политика и читањето на Историјата, минатото и културата. Самиот слоган и платформа експлицитно покажуваат на посветеноста и детерминираноста кон менување на нештата од корен, а и самиот збор „преродба“ укажува на повторно „раѓање“, на почнување од нула. Со актуелната културна политика на државата, се случува ре-конструкција на историското минато, односно, малку погрубо кажано - бришење на минатото, на историјата, на колективните сеќавања. Делење на историјата на подобра и неподобна. На историја која треба да се памети и историја која треба да се избрише, замачка, ре-фасадира. Тенденција да се избришат 50-те години живот во заедничка југословенска заедница и да се „изгради и напише“ нова Историја.³

Овој процес на пре-пишување и ре-конструкција на историјата е класичен пример на историски ревизионизам, при што при превреднување на историјата најважна улога играат потребите на политичките елити. Овој историскиот ревизионизам е тесно поврзан со национализмот и националистичката политика на сеќавањето/заборавањето, каде се одвојува „подобната“ од „неподобната“ историја. Каде најдобро се гледа таа тенденција и смислен проект (бидејќи не е само тенденција, туку проект кој конкретно се изведува)? Во проектот наречен *Скопје 2014*. Проект кој има за цел да изгради споменици, згради, реставрира фасади, *затоа што ништо дотогаш не е сторено*. Факт е - градот дише, градот е жив, градот мора да се менува, на градот му требаат културни содржини и артефакти кои ќе го изразуваат духот на времето. Проблемот со *Скопје 2014* е тоа што тој го менува не само ликот на градот, туку и ликот на историјата. „Државниот апарат се обидува да го контролира минатото на ниво на политичка акција и идеологија. Државата и структурите на моќ го

³ Зборот Историја е намерно потенциран со голема буква, за да се укаже на официјализираната и институционализирана историја која е конструкт кој одговара на потребите на оние кои ја пишуваат, селекција од реални настани и факти кои треба да се акцентираат во склад со нечији политики и интереси.

организираат минатото и ја градат неговата слика преку сопствените политички и идеолошки интереси⁴.“ Овој проект предизвика интерес кај светската јавност (сервисот на BBC имаше недела посветена на Македонија каде една од темите беше токму тој проект), но и кај македонските интелектуалци при што особено исцрпни се анализата на Јасна Котеска⁵ објавена во *Art Margins Online* и на Анастас Вангели во *Nationalities Papers*⁶. Аспектите од кои овој проект може да се анализира се многубројни (од аспект на неговата естетика, од аспект на сумата од буџетот која ја „јаде“ овој проект, до потребноста за еден ваков проект итн), но во овие неколку страни ќе се обидам да го анализирам од аспект на неговата улога во бришењето на југословенското минато.

Како успева Владата да конструира сеќавање, колективна меморија и историја која е пожелна? Како што вели Сузан Сонтаг: „Она што се нарекува колективно сеќавање не е помнење, туку договор: дека ова е важно, ова е приказната за тоа како се случи, со слики што ја заклучуваат приказната во нашата свест. Идеологиите создаваат потврдни архиви со слики, репрезентативни слики, кои ги затвораат заедничките идеи за вредноста и придвижуваат предвидливи мисли, чувства.“⁷ Ако на нешто не се сеќаваш – исто така не постои. Оваа стратегија Владата ја постигнува преку изградба на нови споменици, згради и фасади, преименување на улиците, менување на ликот и идентитетот на градот, а оттука и на колективното минато, сеќавање и историја. Архитектурата се користи во идеолошки цели, архитектурата (и улиците, спомениците, фасадите) се орудие на националистичката културна политика. Архитектурата станува носител на националистичката идеологија, видлив, материјален знак за историјата и како таа се случила. „Историјата и културата се фундаментални аспекти на ткивото на секојдневниот живот. Тие ни даваат чувство на идентитет и ни кажуваат кои сме, од каде сме и каде одиме.“⁸ Културната политика темелно ги одредува значењата на општествената практика и, покрај тоа, групите и индивидуите што имаат моќ да ги дефинираат тие значења. Уште повеќе, таа се занимава и со субјективитетот и со идентитетот, затоа што културата игра централна улога во изградбата на нашето чувство за себеси⁹. Историјата игра централна улога во дефинирањето и на индивидуалниот и на групниот идентитет. А „историјата и политиката се суштински поврзани.“¹⁰

⁴ Ibid., 77.

⁵ Koteska, Jasna (2011): *Troubles with History: Skopje 2014*. Во: *Art Margins Online*. Online достапно преку <http://www.artmargins.com/index.php/2-articles/655-troubles-with-history-skopje-2014>, последен пристап 13.07.2012.

⁶ Vangeli, Anastas (2011): *Nation-building ancient Macedonian style: the origins and the effects of the so-called antiquization in Macedonia*. Во: *Nationalities Papers* 39 (1), стр. 13–32.

⁷ Сонтаг, Сузан (2006): *За страдањето на другите*. Скопје: Темплум.

⁸ Џордан; Ведон, стр. 12.

⁹ Ibid., стр. 15.

¹⁰ Ibid., стр. 43.

Она што актуелната Влада го прави со овој проект (чие второ име е „антиквизација“,¹¹ бидејќи во прв план го става античкото минато на македонците,¹² лозата на Александар Македонски) е токму бришење на (неподобното) минато и испишување, ре-конструирање (ре-фасадирање) и градење на поинакво минато. Систематски се бришат сите оние места-сеќавања (бидејќи архитектурата е и сеќавање, споменик на едно време, монумент на историјата и времето кое поминало, буди сентименти за личното и колективното минато потсетувајќи на една епоха, ера, историја и сеќавање), како никогаш да не постоеле, се затскриваат преку менување на нивната фасада, преку пре-именување на улиците, преку изменување на ликот на градот во само неколку години. Минатото од 50-те години заедничка југословенска историја ќе остане само лично сеќавање.

Националистичката идеологија и нејзината културна политика, како спроведување на таа идеологија во пракса, станува доминатна реторика и доктрина во Македонија. Оваа тенденција (процес) не е карактеристична само за Македонија. Она што е изненадувачки е фактот што овој историски ревизионизам и конструирање на псевдо-историја, во Македонија задоцнува повеќе од 15 години за разлика од тенденциите кои владејат во Источна Европа и на Балканот по падот на Берлинскиот ѕид (крајот на Студената војна) и распадот на СФРЈ. За разлика од останатите земји од поранешната југословенска федерација, каде процесот на ре-испишување на историјата започна уште пред самиот распад, а доживеа свој врв со создавањето на независни држави, кога секоја од државите произлезени од СФРЈ настојуваше да ја одвои својата историја, јазик и култура од онаа на соседот, Македонија овој премин го помина со релативно мали измени во националната историја. Ако за останатите земји, каде со првите повеќепартиски избори дојдоа на власт партии со силна (етно-)националистичка програма и идеологија, каде што се одеше до тоа дури и да се конструираат посебни јазици, да се рехабилитираат настани од историјата (на пример, усташкото и четничкото минато), во Македонија тоа се случува дури во 2006 година, со доаѓањето на власт на ВМРО-ДПМНЕ, овој пат на чело со Никола Груевски, кој го наследил долгогодишниот водач Љубчо Георгиевски. Токму со доаѓањето на власт на Никола Груевски, започнува процесот на антиквизација, на барање на корените на современата македонска нација во античките времиња, (ре)актуелизација на националистичките митови за Златното

¹¹ Како што посочува Вангели, поимот „антиквизација“ кој е позајмен од терминологијата на историјата на уметноста означува ренесансна практика на (пре)уредување на градот во стилот и изгледот на антички Рим и Атина; во современиот македонски контекст, реферира на индентитетските политики кои се засноваат на претпоставката за директниот линк помеѓу денешните етнички македонци и античките македонци. Уп. Vangeli.

¹² Употребата на малите букви е намерна бидејќи авторот смета дека на етно-националните одредници на идентитетот им се придава преголемо значење, иако се многу битна и неизбежна одредница не само на колективниот, туку и на индивидуалниот идентитет.

доба на македонците. Зошто токму тогаш започнува овој процес? По распадот на СФРЈ и прогласувањето на независност на Македонија, на чело на владата доаѓаат наследниците на комунистичката партија во Македонија, СДСМ (Социјалдемократски сојуз на Македонија), на чело со Бранко Црвенковски. Со исклучок на периодот 1998-2002 година (кога влада составува ВМРО-ДПМНЕ), тие се оние кои го добиваат парламентарното мнозинство и формираат влада. Како што ќе забележи Вангели, за време на југословенскиот период, митовите и наративите за античкото минато се отсутни од официјалната историографија, а акцентот е ставен на настаните кои се сметаат за камел-темелници за основање на македонската држава, како на пример, Илинденското востание од 1903 година, пришто, припадноста на македонците се бара во семејството на јужнословенските народи, со кои споделуваат слични јазични особености, култура и обичаи.¹³ СДСМ ја продолжи таа историја, неменувајќи ги дотогаш прифатените историски факти и дискурси.

Процесот на антиквизација кој го започна владата на Никола Груевски може да се чита како тенденциозен одговор на негирањето на посебноста на македонската нација и на прашањето за името наметнато од јужниот сосед, Грција, но и непризнаеноста на посебниот македонски идентитет и нација од страна на Бугарија, олицетворена во познатата синтагма „еден народ, две држави“. Но, може да се чита и како стратегија за да се издвои Македонија од своите (слични) соседи, да се покаже дека има засебна и изворна култура, автохтона, постара и „повистинска“ од онаа на соседите (како што тоа го правеа националистите пред, за и по воениот распад на Југославија). Токму ставањето во фокус на националниот идентитет и припадност, се засилува во „турбулентни времиња“, кога онаа одредница на идентитетот која се чувствува најзагрозена (националната припадност), токму таа и се става во фокусот. Оттука, не е несфатливо свртувањето кон докажувањето на античките корени на македонската нација. Но, неоспорен факт е дека со привидувањето на митот за *Златното време*, наративите за славното минато и непризнаената големина на македонската нација (која, според политиката на антиквизација, во СФРЈ не била препознаена, туку напротив потиснувана и угнетувана), всушност се користи за мобилизација на народните маси, особено во периоди на скоро никаква економија, низок економски стандард и невработеност од 300.000 од работоспособното население. Да направиме парафраза на познатата „ако немаат леб, нека јадат колачиња“, која во овој случај би гласела „ако немаат леб, барем нека имаат митови за славно минато“. Преку институционализацијата на оваа псевдо-историја и историски ревизионизам,

¹³ Вангели посочува и дека оние кои извршиле големо влијание за пробивот на митовите за античкото минато се припадниците на дијаспората, кои први започнуваат да ги користат симболите на античките македонци, како што е знамето од Вергина. Уп. Vangeli.

актуелната Влада со нејзината културна политика настојува не само да креира мит од потеклото, да му покаже на светот „кои сме и што сме“, туку и да ги искористи како разјаснување на парадоксите и фрустрациите на општеството и нацијата (нашиот јужен сосед не нè признава бидејќи сакаат да присвојат дел од нашето славно минато и култура, а поради нивната блокада не можеме да го добиеме заслуженото членство во НАТО, ниту пак во Европската унија, оттука, не можеме да живееме подобро и побогато).

Она што е најкарактеристично во овој случај е селективното читање на историјата. Македонија и македонците не се од денес. Тие постоеле на овој простор многу векови наназад, тоа е неоспорен и непобитен факт. Историските услови и настани биле такви што *дури* со влегувањето во заедницата на југословенски народи Македонија добива сопствена држава и признавање на посебен, македонски национален идентитет. Но како што македонците не се само југословени, или јужни словени, не се ни турски поданици ниту антички македонци. Сегашниот момент е резултат на сите минати моменти, ние сме сите тие припадности и обележаности набројани претходно, и многу повеќе. Потрагата по корените, знаењето кои сме ние, од каде доаѓаме е нужно за да знаеме каде одиме. Но, апсурдно е да се тврди дека ние сме само едно нешто. Уште поапсурдно е да си покажуваме себеси (пред сè себеси), но и на светот, кои сме, што сме и од каде доаѓаме, 20 години по создавањето на македонската независна и суверена држава. Но актуелната „потрага по корените“ која ја спроведува државата е всушност националистичката (културна) политика и ни (по)кажува нешто друго.

Според последните проекти на Владата на РМ, ние нашиот идентитет и славно минато треба да го бараме во гените на Александар Македонски и неговите славни походи низ 3 континенти. Односно, според Историјата која ја пишува моменталната Влада, ние сме директни потомци на Александар, но и јужни словени, ама селективно. Иако настојува да го избрише југословенското минато на Македонија, односно поврзаноста со останатите јужнословенски народи, сепак се истакнува заслугата и големината на делото на „сесловенските“ учители Св. Кирил и Методиј, кои ни ја подарија писменоста и писмото на кое пишуваме. Исто така, не се негира ни улогата и значењето и на други настани од поблиското минато, како Илинденското востаните и Крушевската Република како дел од борбата против отоманската власт и создавање на независна македонска држава. Но, сите овие настани се поврзани дисконтинуитетно, помеѓу нив нема никаква нишка која ги поврзува, што е само уште еден доказ за шизоидната употреба на минатото. Доколку некој еднадвор, врз основа на изградените споменици и културни објекти се обиде да ја прочита историјата на Македонија и македонската нација, ќе добие само настани кои се акцентирани, без да може да ја прочита врската помеѓу нив (антички македонци кои слават јужен словен кој им ја дал

писменоста, кои живееле во југословенска заедница, ама кои денес се антички македонци итн). Тоа е она што се добива како слика преведено и прикажано во проектот *Скопје 2014*. Како што нагласува Ентони Смит, национализмот, идеологијата и движењето, вклучуваат специфичен јазик, сентименти и симболизам. Национализмот не е само идеологија и форма на политика, туку мора да се третира и како културен феномен - националниот идентитет е колективен културен феномен. Митовите за заедничкото потекло – чувството „од каде доаѓаме“ е централно за „кои сме“.¹⁴ Преку употребата на симболи како што се знамињата (кои во Македонија се веат на секој чекор), спомениците, химните и другите свечености, членовите на нацијата се потсетуваат на нивното (славно) заедничко минато и културно сродство и наследство. Проектот *Скопје 2014* е јазикот и симболот на актуелната националистичката културна политика. Ако ги погледнеме спомениците, архитектурата, ре-именувањето на улиците и менувањето на фасадите, ќе сфатиме зошто тврдиме дека се случува бришење на минатото и негова ре-конструкција.

Централна фигура на овој проект се состои од огромната фонтана „Воин на коњ“ (именувана така поради протестите од страна на јужниот сосед, јавна тајна е дека фигурата на воинот на коњ го претставува Александар Македонски и неговиот верен Букефал). Овој споменик е висок 14.5 метри, изработен од бронза и поставен на бетонски постамент висок 10 метри. Под споменикот се наоѓа фонтана, а околу фонтаната се поставени осум војници од бронза, високи по три метри, како и осум лавови, високи по два и пол метри. На столбот, постаментот на коњаникот, има три прстени со монтирани плочи на кои се претставени три битки. Меѓу нив има три прстени од бронза, со декорација и релјефни фигури. Од најгорниот прстен паѓа водена завеса, а нагоре се крева магла. *Од фонтаната свири музика*. Поставен на плоштадот, овој грандиозен споменик треба да е оската на македонскиот национален идентитет. Од него сè започнува, тој е *axis mundi*, кон него (треба да) гравитираме, каде и да сме - натаму одиме, од секаде го гледаме. Александар (треба да) е нашата (нова) Историја.

Овој проект е придружен со мноштво скулптури и споменици (на Јустинијан Први, Никола Карев, Гоце, Делчев, гемиџиите итн.), изградба на згради на администрацијата во барокен стил (со колонади, столбови итн), изградба на Триумфална порта, преименување на улици, именување на скопскиот аеродром како Александар Велики (тука придавката „македонски“ е избегната), изградба на цркви на плоштадот Македонија и на Скопското Кале, како и Музеј на ВМРО и на жртвите од комунизмот, поставување на антички бродови (сплавови) во коритото на реката Вардар, како и реставрација на фасадите на постоечките градби во модерен стил, пред сè на Владата

¹⁴ Smith, Anthony D. (1991): National identity. London: Penguin Books, стр. 22.

на РМ (поранешен Централен Комитет на Сојузот на комунисти на Македонија) но и многу други монументи, згради и споменици.

Токму овој потег, реставрација на фасадата на Владата на РМ е потегот кој дополнително предизвика лавина реакции. Модерната градба, изработена од архитектот Петар Муличовски, е печат на едно време. Дел од модерната историја, таа има исклучително архитектонско, културно и историско значење, покрај тоа што таа зграда беше првенствено Централен Комитет на Сојузот на комунисти на Македонија. Нејзиниот препознатлив лик и стил го привлекува сеќавањето за едно време, дел од минатото на земјата и нејзиниот народ.

Да ја оставиме на страна апсурдноста на одлуката една модерна градба да се реконструира во барокно, антички, барокно-антички стил, нео-барок или каков и да е стил, затоа што кога се користат стилови чијшто рок на траење поминал, кога ги ставате во контекст и време на кој не им е место, а притоа тоа не го правите со намера да се исмејувате или да ги пародирате, ниту еден стил не е тоа што е изворно, па така ни овој стил не може да се дефинира; во анализите на историјата, архитектурата и уметноста најверојатно ќе добие некоја своја, посебна одредница. Како што би рекле противниците на овој проект и воопшто на националистичката културна политика, ова е јавен чин на „силување“ на градот. Резултатот од тоа ќе биде „стилско копице“. Читано поинаку, ова е чин на фалсификување на историјата, нејзина ре-конструкција, бришење и одново пишување, онака како што им одговара на центрите на моќ. Еден од симболите на југословенското минато на Македонија, ќе добие изглед по мерка на националистичка политика. Ќе се обиде да ги затскрие и последните траги од сеќавањето на едно не-толку-далечно минато.

Носителите на власта, а тоа се оние кои ја имаат моќта да ја напишат официјална историја, да ја изградат, ре-конструираат или избришат, настојуваат да го избришат целиот спектар на колективни сеќавања од изминатите 50 години, а во преден план да ги истурат оние кои одат во прилог на дискурсот на националистичката културна политика. Доминантните историски нарации го конструираат и националните идентитети но и личните сеќавања и индивидуалните идентитети. Освен тоа, како што велат Ведон и Џордан, „доминантните историски прикази се склони кон тоа да ги натурализираат сегашните општествени односи, да покажат како тие природно се развиле од минатото.“¹⁵ Пол Томсон заокружува: „Сета историја, во крајна линија, зависи од нејзината општествена намена.“¹⁶ Според Џон Тош „една од најцврстите врски што ги обединуваат големите групирања е свеста за заедничка историја што ја

¹⁵ Џордан; Ведон, стр. 83.

¹⁶ Ibid., стр. 83.

имаат нивните членови.¹⁷ Но историските факти не се дадени, туку се создаваат и селектираат. Без оглед дали е јавна или приватна, историјата е секогаш само една интерпретација на минатото, конструирана во сегашноста, врз основа на некои конкретно избрани суровини. „Важно е кој го создава историското знаење и кој ја вреднува неговата подобност за јавна потрошувачка.“¹⁸ Минатото најчесто се присвојува од страна на државата, и истражувањето и пишувањето на историјата се тесно поврзани со интересите и релациите на моќ. „Голем дел од историјата едноставно е инспиративен или триумфалистички, односно го романтизира минатото истакнувајќи го хероизмот, создавајќи мит од минатото.“¹⁹

Како што подвлекува Смит, националистите, сконцентрирани на славење на нацијата, се привлечени од драматичните и креативни можности на уметничките медиуми и жанрови на сликарството, музиката, архитектурата, скулптурата итн.²⁰ Токму тоа е она што го прави актуелната влада – покрај институционализирање на митовите за античкото минато (како што е „Македонската енциклопедија“ на Македонската академија на науки и уметности (МАНУ) од 2009 година, која во поглед на реакциите кои ги предизвика потсетува на „Меморандумот на САНУ“ од 1986 година), ги употребува можностите на архитектурата и уметноста за да создаде артефакти за минатото и историјата на Македонија.

Она што моментално се случува во Македонија е школски пример на „измислување на традициите“, традиции искористени за националистички цели. *Скопје 2014* станува музеј на измисленото сеќавање, историја која можеби не се случила, фингирање на минатото, конструкција на идентитетот, додека цели историски епохи остануваат затворени во подрумот на Историјата. Барокните фасади кои никогаш не биле дел од скопската и македонската архитектура, употребата на кичот во менување на ликот на поранешниот Централен Комитет, а денешна Влада, не можат да се протолкуваат поинаку освен како „измислување на традициите“. Како што истакнува Ерик Хобсбаум во неговото дело „Измислени традиции“, поимот „измислени традиции“ ги вклучува и „традициите“ кои се вистински измислени, конструирани и формално институционализирани и оние кои се појавуваат (изникнуваат) на начин кој е потешко да се следи – нешто што се случува во период од неколку години и кои се етаблираат себеси со голема брзина.²¹ Онаму каде што е возможно, тие се обидуваат да етаблираат (воспостават) континуитет со одговарачкото историско минато преку

¹⁷ Цитирано кај *ibid.*, стр.74.

¹⁸ Тош, цитирано кај *ibid.*, стр.77.

¹⁹ *Ibid.*, стр. 82.

²⁰ Smith, стр. 92.

²¹ Hobsbawm, Eric and Terence Ranger (1983): *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, стр. 1.

употреба на стари материјали за конструкција на измислените традиции од нов тип за прилично нови цели. Дури и историски континуитет се измислува. Сите измислени традиции го користат минатото како легитиматор на акцијата или како цемент на групна кохезија.²² Измислените традиции се многу релевантни за историската иновација – „нацијата“ и нејзините поврзани феномени: национализам, национална држава, национални симболи, истории итн.

При ре-конструкцијата на нацијата, подеднакво важно е да се заборават одредени нешта како и да се запомнат други. Случајот со преименувањето на улиците е уште еден пример на бришење и менување на историјата. Според *Утрински весник* (од 07.03.2012), „Најдоцна до есен се очекува најголем дел од скопските улици, булевари и мостови да добијат нови имиња. Процедурата веќе започна со доставување предлози од страна на советничките групи во Градскиот совет. А, Комисијата за именување во Град Скопје по тричасовна седница на 07 март 2012 даде позитивно мислење за сите предлози на ВМРО-ДПМНЕ и на ДУИ, како и на Демократската партија на Турците.“²³ Само неколку од предложените имиња, се однесуваат на истакнати личности и настани од југословенското минато на Македонија.

Како нус-појава од овој националистички проект, подеднакво важна како и насилството кое овој проект го врши врз градот, врз историјата и сеќавањата, е длабоката поделба помеѓу народот која ја предизвика. Како никогаш претходно граѓаните се поделени на *вистински патриоти* и *предавници*. Односно, предавници се сите оние кои се против селективно читање на Историјата, против бришење на одредени мината и фаворизирање на други, против (ре)конструкцијата на минатото, преку „живеење“ на античкото минато наспрема свртеноста кон иднината, тие се предавници и „изроди“ (меѓу останатите обележувања се и „комуњари“, атеисти, педери, лезбејки, соросоиди) се сите оние кои не сакаат силување на градот и Историјата (во ниту еден момент намерно не го спомнав економскиот аспект на овој проект, за кој од државниот буџет се одвојуваат огромни средства и кој го „плаќаат“ сите граѓани на Македонија, а се однесува само на Скопје, бидејќи е уште една болна, долга тема оставена за другпат). Сите оние кои не го поддржуваат проектот се комунисти („комуњари“ е пејоративниот израз со кој се реферира на пратениците и симпатизерите на СДСМ), нехристијани, атеисти, оние кои ја влечат замјата назад и кои

²² Ibid., стр. 12

²³ Некои од имињата се: Св Апостол Павле, Аминта III, Бисер Балкански, Голи Оток, Децата бегалци, Егејски егзодус, Епопеа на ножот, Жртви на комунизмот, Македонска фаланга, Македонски лав, Македонско сонце, Непокор итн (извор и комплетна листа во [Н., Н.] (2012): Предлози за имиња на улици во Скопје. Во: Утрински весник, 07.03.2012. Online достапно преку <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=F4FFA23995363746B294BEF8502007A4>, последен пристап 13.07.2012.).

„само знаат да плукаат, а да не прават ништо“ (како што не ни сториле ништо досега). Оние кои го поддржуваат проектот, стануваат негови портпароли, тие се вистинските македонци, вистинското поколение на Александар, мирољубиви православни христијани (проектот *Скопје 2014*, малку парадоксално, но успеа да се поврзе и со религијата – православната христијанска, иако античкото минато кое се велича е пред-христијански период), оние кои знаат како треба, кои вистински ù посакуваат добро на државата и нацијата, оние кои ќе ни го „покажат патот“. Карикирано, ама поддржувањето или противењето на проектот Скопје 2014 станува најбитната (идентитетска) одредница овие денови. Наспрема привидно големиот број на приврзаници на овој проект, има и партии и групи на граѓани кои јавно го искажуваат своето несогласување со проектот *Скопје 2014*. Од политичките партии, тоа е СДСМ, а од граѓанските организации тоа се *Плоштад Слобода*,²⁴ *Прва Архи Бригада*,²⁵ и хорот *Распеани Скопјани*.²⁶ Преку граѓански активизам, директни интервенции во простор, форуми, дебати и настани, овие малубројни групи се обидуваат да го дигнат својот глас против естетско насилство врз градот, против историскиот ревизионизам и *трошењето на парите на граѓаните*. Зошто само мал дел од граѓаните јавно искажуваат незадоволство од овој проект, иако јавна тајна е дека сè поголем дел од нив се противи на овој проект, може да биде фактот што голем дел од нив се вработени во јавната администрација (т.н. „партиски војници“) чиешто работно место зависи директно од (јавното) согласувањето со политиките на партијата која ги поставила на нивните работни места. Втората причина може да се бара во целосната апатија која го има зафатено македонското општество и отсуството на традиција на граѓанска акција.

Мора да се спомене и отпорот и противењето кон *Скопје 2014* од страна на етничките албанци, бидејќи претставува моно-национален проект во мултиетничко општество. Но, и тој проблем беше набрзо решен со донесувањето на „рамковната“ одлуката за изградба на грандиозен плоштад наречен „Скендер Бег“ кој ќе се простира на левиот брег од реката Вардар, од Старата скопска чаршија до плоштадот „Македонија“.²⁷

Полека исчезнуваат контурите на југословенското минато. Систематски се брише од колективното и лично сеќавање, а оние генерации кои допрва доаѓаат ќе мислат дека

²⁴ Повеќе: [Окно.mk] (2012): Плоштад Слобода на Окно. Скопје. Online достапно преку <http://okno.mk/node/16977>, последна актуализација 10.02.2012, последен пристап 13.07.2012.

²⁵ Повеќе: [Прва архи бригада] (2012): За ПРВА АРХИ БРИГАДА. Скопје. Online достапно преку <http://rab.blog.mk/tag/прва-архи-бригада/>, последен пристап 13.07.2012.

²⁶ Повеќе: [Raspeani Skopjani] (2012): Распеани Скопјани. Скопје. Online достапно преку <https://www.facebook.com/pages/Raspeani-Skopjani/10150114559685235>, последен пристап 13.07.2012.

²⁷ Повеќе податоци во: [Н., Н.] (2012): Камен темелник за Плоштадот „Скендербег“. Скопје. Online достапно преку <http://www.build.mk/?p=11904>, последна актуализација 17.01.2012, последен пристап 13.07.2012.

Македонија била земја на антички војсководци и барокни зданија. Можеби на кратко во некој учебник, или случајно на интернет ќе налетаат на некаков кус натпис за соживотот на Македонија во југословенската федерација. А нас? Нас ќе ни останат само личните сеќавања на тоа минато. И тие ќе умрат кога ќе умре и последниот кој се сеќава. Мене знам дека сигурно ќе ми останат ордените од НОБ од моите баби и дедовци, кои дадоа свој придонес во градењето на слободна македонска нација, дел од заедницата на југословенските народи. Сепак, историјата наоѓа свој начин на постоење. Можеби ќе дојде некој друг повторно да ја ископа? Дотогаш останува во подрумот на Историјата.

(1): Сегашниот лик на зградата на Владата на РМ (се забележуваат античките скулпури поставени со влегувањето на ВМРО-ДПМНЕ во Владата) (извор: веб сајт на [Влада на РМ](#))

(2): Новата верзија на зградата на Владата на РМ (извор: портал [Кајрана](#))

(3): Споменикот „Воин на коњ“ (извор: веб сервисот на [Македонска радио телевизија](#))

(4): Еден од бродовите-сплавови во реката Вардар. Во позадина се гледаат новите згради дел од проектот Скопје 2014 (извор: веб сервисот на [Нетпрес](#))

Литература

- [Raspeani Skorjani] (2012): Распеани Скопјани. Скопје. Online достапно преку <https://www.facebook.com/pages/Raspeani-Skorjani/10150114559685235>, последен пристап 13.07.2012.
- [Н., Н.] (2012): Камен темелник за Плоштадот „Скендербег“. Скопје. Online достапно преку <http://www.build.mk/?p=11904>, последна актуализација 17.01.2012, последен пристап 13.07.2012.
- [Н., Н.] (2012): Предлози за имиња на улици во Скопје. Во: Утрински весник, 07.03.2012. Online достапно преку <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=F4FFA23995363746B294BEF8502007A4>, последен пристап 13.07.2012.
- [Окно.mk] (2012): Плоштад Слобода на Окно. Скопје. Online достапно преку <http://okno.mk/node/16977>, последна актуализација 10.02.2012, последен пристап 13.07.2012.
- [Прва архи бригада] (2012): За ПРВА АРХИ БРИГАДА. Скопје. Online достапно преку <http://pab.blog.mk/tag/прва-архи-бригада/>, последен пристап 13.07.2012.
- Hobsbawm, Eric and Terence Ranger (1983): *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kišjuhas, Aleksej (2008): *Istorijski revizionizam kao pseudo-istorija*. Во: Petar Atanacković (ур.): *Nacija kao problem ili rešenje. Istorijski revizionizam u Srbiji*. Novi Sad: Futura, стр. 99–102.
- Koteska, Jasna (2011): *Troubles with History: Skopje 2014*. In: *Art Margins Online*. Online достапно преку <http://www.artmargins.com/index.php/2-articles/655-troubles-with-history-skopje-2014>, последен пристап 13.07.2012.
- Koteska, Jasna (2011): *Troubles with History: Skopje 2014*. Во: *Art Margins Online*. Online достапно преку <http://www.artmargins.com/index.php/2-articles/655-troubles-with-history-skopje-2014>, последен пристап 13.07.2012.
- Smith, Anthony D. (1991): *National identity*. London: Penguin Books.
- Vangeli, Anastas (2011): *Nation-building ancient Macedonian style: the origins and the effects of the so-called antiquization in Macedonia*. Во: *Nationalities Papers* 39 (1), стр. 13–32.
- Сонтаг, Сузан (2006): *За страдањето на другите*. Скопје: Темплум.
- Џордан, Глен; Ведон, Крис (1999): *Културна политика. Класа, род, раса и постмодерниот свет*. Скопје: Темплум.